

ДРУШТВО И УМЕТНОСТ У ОКОЛНОСТИМА ИЗНУЂЕНЕ РЕАЛНОСТИ

На крају друге деценије XXI века појавио се термин „нова нормалност“ као слутња драстичних промена начина живљења у времену након пандемије вируса корона. Заправо, већ у „доба короне“ свет се драстично променио. Предострожност нас је принудила на избегавање досадашњег социјалног понашања. Обезбеђивање дистанце није само карактеристика односа између појединачних индивидуа, него се парадигма дистанце пренела и на политичке, економске, социолошке, еколошке, па чак и научне области. Свет је, у страху и опасности, показао своје друго лице.

Заправо, већ је на самом почетку новог века постала видљивом епохална криза изазвана кулминацијом капитализма и доминацијом филозофије профита. Велике светске корпорације и њихови власници читав су свет претворили у властити ресурс – једнако (зло)употребљавајући људе и природу – ниједног тренутка не марећи за судбину и будућност читаве популације.

Српска филозофкиња Дивна Вуксановић препознаје специфичност спреге капитализма и компјутерске технологије. Тако, на пример, интернет не само да подржава капитализам, већ битно ојачава његову економију. Вуксановић у сјајном тексту „Филозофија медија: медији и алтернатива“, указује на полемику против идеологије Стива Џобса (Jobs), објављену на интернет порталу *Гардијана*, где се појавио Томкинсов (Doug Tompkins) текст у коме констатује: „*Компјутер је механизам за акцелерацију, он убрзава економске активности и то изједа свећу*“, закључујући да је *компјутер логичка погрешка капитализму, значније – његовој логичкој економији, а да ова економија данас не само да почива на њему (као и на „глућим грађанима“), који се иакође помињу у истом тексту*), већ је захваљујући рачунарским технологијама *досјела до оној свећени акцелерације који је иако рећи у моћности да уништи свећу*.¹ Дивна Вуксановић у својој расправи указује да Томкинс оспорава мишљење да технологија проширује демократију, тврдећи да заправо она концентрише још више моћи у рукама мале елите а посебно га мучи чињеница да су социјални и еколошки покрети који би требало да деструишу природу мегатехнологије, потпали под њену чаролију.²

Једном речју поремећен је уобичајени дијалектички ток ствари, а целокупној популацији наметнута је безобзирна употреба човека и његових потенцијала. Актуелна

¹ Преузето из текста Дивна М. Вуксановић, „Филозофија медија: медији и алтернатива“, Зборник радова са научног скупа Јагодина–Кончарево (6–8. септембар 2017). Филозофија медија: медији и алтернатива, пос. изд., књ. 22, 2018, стр. 297–306.

² <https://www.theguardian.com/sustainable-business/technology-stopped-evolution-destroying-world>. Приступљено 9. 1. 2021.

светска пандемија само је показала да је болест (као чињеница и као метафора) постала особеност читавог друштва а да је проистекла из системског занемаривања бриге о човеку чак и у најразвијенијим државним системима. Бесни капитализам је „присвојио“ науку те њена највећа достигнућа нису више неприкосновени симбол прогреса јер сваки њен напредак доноси нову стрепњу, још већи степен несигурности, страха, забринутости, а већ у раном (пред)роботовском добу човек све чешће спознаје сву нелагоду специфичне „долине језе“...

Какав одговор оваквом стању света може понудити уметност у тренутку када је човек данашњице талац читавог светског поретка опхрван спрегом капитализма и технолошке медијализације?

У актуелном тренутку, чини се, веома је значајно реактуализовати гесло српског и југословенског књижевника јеврејског порекла Оскара Давича (1909–1989) изречено још пре шест деценија: *Трагање за човеком, што је једина валидна филозофија данас, једина одржива филозофија!* Јер, уметност (п)остаје простор човековог прибежишта, нека врста „сигурне куће“ за очување универзалног дијалектичког смисла; она треба да буде „подршка човековој души која вечно пати“ како то прижељкује српско-мађарски концептуални уметник Сомбати Балинт. Јер такав став од уметника захтева да, поред критичког „коментарисања“ актуелне стварности, и његову обавезу да одбрани засебност уметности, посебно да инсистира на поштовању култивисаних етичких начела. Аутентично уметничко дело је, по Аргану, главни конституент друштвених вредносних модела и има моћ да квалитативно трансформише друштво. Чини се да је ово *par excellence* модернистичко начело и те како примењиво и у актуелном тренутку пост-постмодернизма, а што је, рецимо, видљиво у биополитичким уметничким тенденцијама. Биополитички концепт се бави артифицијелизовањем живота, те нас тако поново усредсређује ка хомоцентричној функцији уметности; угроженом човеку данашњице одиста је потребна уметност која се брине о његовом бићу и његовој егзистенцији; потребна му је уметност усмерена ка јасној афирмацији хуманих естетских и етичких начела. Почетком овог века Јост Смирс је, бавећи се промоцијом културе разноликости у доба глобализације, у својој књизи карактеристичног и и те како примењивог назива *Уметности ѿд ѿријиском* (2003) истакао да уметност суштински учествује у демократским дебатама те да је њена улога изузетно значајна као уверљив и валидан одговор на најразличитија животна питања. Јер, уметност је, по Смирсу, *ѿоље на којем се емоѿивне инкомѿаѿибиљности, друшѿвени конфликѿи и ѿиѿања сѿаѿуса сукобљавају на мноѿо конценѿрисанији начин неѿо шѿѿо је шѿо у свакодневној комуникацији*. Данас смо, баш као што ћемо то засигурно бити и у постпандемијском времену, затечени у окружју другачије, друге или „нове нормалности“, с промењеним идеалима о демократским и социјалним односима, ставовима о капитализму, науци, нашим свакодневним друштвеним односима, о положају човека у изнуђеном свету. Оно што је сигурно – човеку је потребна уметност, њен(и) естетски систем(и), њена етичност и осећајност. Управо због тога – уметност опстаје. Различита су виђења њене будућности – од релационе естетике Николаса Буриоа по којем „уметничко дело настаје у обезбеђеном простору који је делимично заштићен од униформног понашања, те установљава видове постојања и моделе деловања у оквиру постојеће реалности“,

преко контекстуалне уметности која, како то напомиње млада новосадска теоретичарка уметности др Сања Којић Младенов, више није забављена заједничком идејом о смислу постојања, већ је усмерена ка разноликостима глобалног света чија идентификација није резултат природних већ дискурзивних дефиниција; па све до радикалистичке слутње америчке теоретичарке Каролин Кристове Бакаргијеве, својевремене арт-директорице каслеске Документе, да ће већ у наредним деценијама уметност потпуно променити своје обличе... Заправо, уметност својим бићем настоји да изнађе „здрав“ одговор свим друштвеним збивањима, ломовима и напетостима. Све то захтева прецизан естетски систем, јасну идеју и представу, адекватну етичку напомену јер, моралност исказана у уметности дубоко задире у свест човека посматрача и потврђује његово уверење о властитој људскости... О људскости коју човек мора сачувати да би опстао у друштву и у околностима нове или изнуђене реалности.